۱ د افغانستان عاجل، بې طرفه موقت حکومت

دوې طرحې

۲ د افغانستان د بشر د حقوقو اعلامیه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسالې نوم : دوې طرحې
طراح : حبيب الله رفيع
کمپوز : فرشته عمري
خپروونکی : دامان کتاب خپرولو مؤسسه.
دخپريدو کال: ۱۹۹٦/۱۳۷۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱

د افغانستان له پاره د بې طرفه موقت حکومت طرح

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت

پر دې طرح باندې ما له هغه وخت نه فکر پیل کړی چې ځلور کاله وړاندې په افغانستان کښې د کمونستانو تر سقوط وروسته د اقتدار پر سر لیونۍ او خونړۍ جګړې پیل شوې.

ددې طرحې په ارتباط ما دا درې کاله وخت په وخت لیکنې کړې چې په بیلا بیلو خپرونو کښې راغلي دي خو ددې طرح بشپړ شوی او وروستی شکل دا دی په دې رساله کښې وړاندې کیږي او زه ددې رسالې له چاپیدو سره په خپلو ټولو هغو هیوادوالو چې د :

افغانستان ملي خپلواکي

د افغانستان ملي وحدت

او د افغانستان ملي ګټې

غواړي غږ کوم چې دا طرح په غورولولي، که نیمګړتیاوې پکښېویني هغه ما ته ولیکي او که نه نو ملاتړ یې وکړي او د یوه ګډ غږ په توګه یې دنړیوالو او هیوادوالو غوږونو ته ورسوي چې د تطبیق او پلي کولو له پاره یې ګډ کار او زیار تر سره کړو.

په درنښت

حبیب الله رفیع

پست بکس، نمبر(۶۳۰)، جي. پي. او

پیښور، پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د ۱۳۵۷ کال د غويي د اوومې نيټې د کودتا په کيدلو سره د افغانستان سياسي نظم او اداره له قانوني محور نه ووتل اوداسې ګډ وډې شروع شوه چې خونړۍ پيښې او بې ساري جنايتونه ورسره مله وو، هيواد ته دلويو قدرتونو او د ګاونډيو لويو او وړو هيوادونو لاسونه را اوږده شول او هر يوه هڅه وکړه چې په افغانستان کښې د ځان له پاره کسان ولري.

په ۱۳۵۸ کال کښې پر افغانستان د روسانو له وسله وال تيري سره حالات نور هم خراب شول، د کمونستانو او مجاهدينو تر منځ جګړې تودې شوې چې د ملت مطلق اکثريت د مجاهدينو تر څنګ ولاړ ؤ او د همدې ملي قيام اوملي مقاومت له امله کمونستان ورځ په ورځ له ماتو او شکستونو سره مخامخ کيدل او د قدرت ساحه يې تنګيدله څو چې روسان وتښتيدل او کمونستانو د خپلې ماتې په منلو سره د ملګرو ملتو د سولې طرحې ته غاړه کښيښوده.

له بلې خوا د مجاهدينو بيلا بيلو ډلو چې له بيلا بيلو هيوادونو سره ايډيالوژيکي او د ګډو ګټو په اساس اړيکې پيدا کړې وې او د هغوی د ګټو د ساتندويۍ ژمنه يې ورسره کړې وه د هغوی په تحريك د ملګرو ملتو د سولې پلان رد کړ او هرې ډلې قدرت ته د رسيدو له پاره د کمونستانو له ماتې خوړلو خو وسله والو ډلو سره د نژادي او ژبنې اړيکو په اساس د افغانستان په واحد ملت کښې يوه بله خطرناکه لوبه رامنځ ته کړه او د مجاهدينو او کمونستانو دوې مقابلې ډلې تجزيه شوې او يو نوی تشکيل يې وموند په دې ډول چې د يوې ژبې او نژاد مجاهدين د همغې ژبې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نژاد له کمونستانو سره ملګري شول او د بلې ژبې او نژاد مجاهدین له همژبو او هم نژاده کمونستانو سره ودریدل او یو ځل بیا د ۱۳۷۱ کال د ثور پهٔ لومړۍ اوونۍ کښې د اقتدار ناولي جنګونه پهٔ افغانستان خصوصاً کابل ښار کښې پیل شول او د افغانستان ملت د نړۍ لویو او ګاونډیو هیوادونو د خپلو ګومارل شویو کسانو او ډلو پهٔ وسیله له نویو مصیبتونو او بدبختیو سره مخامخ کړ.

د ژبې او نژاد، اکثریت او اقلیت پهٔ دعوو جوړې شوې موضعګیرۍ له دې امله چې پهٔ شخصي اغراضو ولاړې وې، ډیر ژر وشوړیدې او د هیواد پهٔ جګړه کښې ښکیلو، وسله والو او د قدرت مدعي ډلو نوې–نوې وفاداری رامنځ ته کړې، هغه ډله چې پرون له دې بلې ډلې سره دښمنه او له هاغه بلې سره دوسته وه، نن له هغې سره دوسته او له دې سره دښمنه شوه خو د ملت بدبختي ورځ پهٔ ورځ زیاته شوه ځکه د جګړه مارو ډلو موضعګیرۍ او ملګرۍ بدلې شوې خو د جګړې وضع نهٔ یوازې دا چې بدله نهٔ شوه بلکه لا وحشیانه شوه او دا دې پهٔ دې څلور کلنه موده کښې چې د واك د ساتلو او واك د نیولو مسابقه روانه ده، د افغانستان تر څلویښت زرو (۴۰۰۰۰) تنو زیات کسان پکښې ووژل شول او زمونږ ټوله مادي او معنوي هستي پکښې برباد شوه.

پهٔ دې توګه ټول داخلي ائتلافونه او وسله والې ډ لبندۍ چې ملي ملاتړ ورسره نهٔ ؤ ناکامې شوې او افغانستان عملاً د ملوك الطوایفۍ زرګونو کلونو وړاندې دورې ته ننووت او هم کومې هڅې چې لویو قوتونو او ګاوندیو هیوادونو وکړې بې نتیجې پاتې شوې، امریکې د افغانستان پهٔ باب د نړیوال کنفرانس پهٔ نامه د خپلې خوښې ډلې وروغوښتلی او دافغانستان پهٔ ډلو کښې یې د سکني او نا سکه کرښه راکښله او ایران د امریکې پهٔ مقابل کښې همداسې اقدام وکړ او هغوی بیا د خپلې خوښې کسان وروغوښتل چې دې کنفرانسونو هم نهٔ یوازې دا چې کومه ګټه ونهٔ کړه بلکه تشنج یې لا زیات کړ او پهٔ افغانستان کښې یې د وسله والو ډلو د نفاق اور ته نور هم لمن ووهله. ٤

نو اوس د افغانستان پهٔ جګړه کښې ښکیلو ځواکونو چې د اقتدار د ناولو جګړو په وسیله یې د خپلو ټولو ادعا ګانو تقدس له لاسه وتلی، باید دا درك کړې وي چې د افغانستان پر مسلمان او قهرمان ملت د زور حکومت څوك نهٔ شي کولای، د افغانستان پهٔ مؤمن او یو موټي ملت کښې نژادي، ژبني، سیمه ییز او مذهبی بیلتونونه را پیدا کول ځای نهٔ لري او د راپیدا کوونکو تر مختورۍ پرته یې بله نتیجه نهٔ راوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی باید دخدای پهٔ خاطر، د قرآن پهٔ خاطر او د با ایمانه ملت د قربانیو او قهرمانیو پهٔ خاطر له وسله والو سیالیو نه تیر شي او د في سبیل-الله جهاد د دعوې د تحقق له پاره د قدرت جنگونه پریږدي او خپل قهرمان او اتل ملت ته د تنفس او د خپل برخلیك د ټاکلو موقع ورکړي او پریږدي چې هغوی د افغانستان اداره د قانوني بهیر غیرې ته واچوي او د وران شوي افغانستان د بیا ودانولو کار پیل شي.

له بلې خوا د افغانستان گاونډیان او د افغانستان پهٔ پیښنو کښې ککړ ټول هیوادونه باید پهٔ افغانستان کښې د خپلو لاسپو څو حکومتونو د جوړولو فکر له سره وباسي او ددې ټکو پهٔ نظر کښې نیولو سره چې د افغانستان مسلمان او پهٔ آزادۍ مین ملت پهٔ خپل هیواد کښې د هیچا گوډاګی حکومت نهٔ مني، پهٔ گډه د یوهٔ داسې حکومت پهٔ رامنځ ته کولو کښې مرسته وکړي چې د افغانستان ملي وحدت تأمین کړي، د افغانستان ملي خپلواکي وساتي او د افغانستان ملي گټې پهٔ نظر کښې ولري. داسې حکومت به د آرامۍ پهٔ راوستلو او د یوهٔ قانوني بنیاد پهٔ درلودلو سره له ټولو گاونډیانو سره د ورورۍ اړیکې ټینګوي او د دوه اړخیزو گټو پهٔ نظر کښې نیولو سره به له دوی سره راکړې ورکړې او راشې درشې کوي.

5 ددې ټکو پهٔ نظر کښې نیولو سره د افغانستان د شخړې د بیړني حل او د هیواد د قانوني بهیر غیرې ته د لویدو له پاره دا لاندې پر له پسې پړاوونه باید گام پهٔ گام عملي شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی گام

نړیوال کنفرانس
او
د اغیزمنو کسانو اضطراري جرگه

موږ وینو چې د افغانستان ستونځه دوه اړخونه لري چې یو خارجي او بل داخلي اړخ دی چې داخلي اړخ هم له خارجي اړخ سره تړلی او دواړه یو ځلې باید حل شي نو ددې دوه اړخیزو ستونځو د حل له پاره باید په یوه وخت کښې خو سره جلا یونړیوال کنفرانس او یوه لویه جرگه دایر کړای شي.

د ملگرو ملتونو تر اداري لاندې جوړ شوي نړیوال کنفرانس کښې به د نړۍ لوی هیوادونه او د افغانستان په پیښو کښې د خیل هیوادونه دې نتیجې رسیږي چې د افغانستان روانه وضع ددوی یوه په گټه هم نه ده او په همدې بنا به په ورسره تړلو ډلو باندې وسلې او پیسې بندوي او یوه حل ته به یې هڅوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا به وسله وال څواکونه د جګړې پهٔ بندولو سره ملت ته موقع ورکوي چې د هیواد پهٔ یوه سوله ناکه سیمه کښې د اغیزمنو کسانو یوه اضطراري جرګه راوبولي. دجرګې پهٔ ترکیب کښې بهٔ د وسله والو تنظیمونو مشران، د هیواد لوی او څواکمن قوماندانان، د ولایاتو او اولسوالیو اغیزمن سپین ږیري، مخور، عالمان او روشنفکران شامل وي چې شمیره به یې له ۵۰۰ تر ۶۰۰ تنو پورې کیږي. ددې کسانو پهٔ خوښولو کښې به تر هر څهٔ وړاندې ددوی اغیزمنتوب پهٔ نظر کښې وي او دې ټکي ته بهٔ کتل کیږي چې له نظامي، اولسي او فکري نظره ددهٔ پریکړه څومره درنښت درلودلای شي.

د نړیوال کنفرانس اوَ د لویې جرګې د پریکړو د هم آهنګۍ له پاره بهٔ د لویې جرګې یو هیأت پهٔ نړیوال کنفرانس کښې د ناظر پهٔ توګه او د نړیوال کنفرانس یو هیأت بهٔ پهٔ لویه جرګه کښې د ناظر پهٔ توګه برخه اخلي او ددې نړیوال کنفرانس او دې لویې جرګې د پریکړو په نتیجه کښې بهٔ د افغانستان له پاره ملي پوځ جوړیږي او په هیواد کښې بهٔ امنیت ټینګوي.

۷ د سولې پهٔ دې پروسه کښې بهٔ هغه هیوادونه چې د افغانستان پهٔ جګړه کښې یې سخاوتمندانه پیسې ښندلې اخلاصمندانه برخه اخلي او له دې سره بهٔ پهٔ هیواد کښې یو مؤقت حکومت رامنځ ته کیږي او د افغانستان د سیاسي اداري د قانوني کولو پهٔ لور به یو پر بل پسې نور ګامونه اوچتوي او پهٔ دې توګه به افغانستان له دې ناوړه حالت نه راوزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم گام

له مسلکي کسانو نه جوړ مؤقت حکومت

د اضطراري جرګې په خوښه جوړ شوی موقت حکومت به یو بې طرفه حکومت وي چې له هغو مجربو، روزل شویو اومسلکي افغانانو څخه به جوړ وي چې همدا اوس د نړۍ په بلا بیلو هیوادونو کښې خوارهٔ دي او یا په هیواد کښې د ننه د کس مپرسۍ ژوند تیروي. دا هغه کسان دی چې په ډیره تنده او تلوسه د خپل هیواد د حالاتو د سِنه کیدلو او د افغانستان د ملت له پاره د آزاد تنفس ایستلو د فرصت انتظار باسي او هیله لري چې د څه کم دوه ملیونه شهیدانو تر قربانۍ وروسته ګران هیواد ته د خدمت کولو او د وران هیواد د ابادولو په لاره کښې کار او قربانۍ ته راوړاندې شي او د بیا رغونې په جهاد کښې برخه واخلي. دوی به زمنه کوي چې د مؤقتي دورې تر ختمیدو وروسته به نه په ډله ایزاونهٔ په انفرادي توګه د قدرت له پاره کاندیدوي او لکه څنګه چې مجاهدینو د آزادۍ له پاره د سر قربانۍ ورکړې دوی به د آرامۍ له پاره سیاسي قربانۍ ورکوي.

د داسې حکومت په منځ ته راتلو به له یوې خوا د تنظیمونو تر منځ د اقتدار لیونۍ جګړه پای ته ورسیږي او له بلې خوا به تنظیمونه له خپل مسلمان ملت سره خپله هغه ژمنه چې پنځلس کاله یې د «فی سبیل الله جهاد» په الفاظو کوله ، ترسره کړي.

د بې طرفه حکومت په راتلو سره به چې د ملت، تنظیمونو او نړیوالو ملاتړ به لري، په هیواد کښې د قانوني بهیر د په لار اچولو له پاره زمینه برابره شي او بیا به په دې لاره کښې د څو تورو پر له پسې او منظمو ګامونو په اخیستلو سره داسې وخت هم راشي چې جهادي تنظیمونه به د وسلې پر ځای له منطق سره اولس ته ورځي او د قانوني انتخاباتو له لارې به مشروع واک ته رسیږي.

په دې توګه د بې طرفه حکومت جوړیدل په هیواد کښې د قانوني ادارې د جوړیدو په لور یو مهم ګام دی چې نور منظم ګامونه به یې د تکامل په لور بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم گام

داړمن امنیت

حقیقت دا دی چې په هیواد کښې یو مرکزي او ۲۹ ولایتي حکومتونه نه دي، بلکه په هیواد کښې د وسله والو ګروپونو په شمیر حکومتونه دي چې هر یو وسله وال ګروپ هر څنګه یې چې زړه غواړي په همهغه ډول له خلکو سره رویه کوي او د خپلو وسله والو ادارو د چلولو له پاره د خلکو د مالونو په لوټلو، جریمه کولو، محصول اخیستلو، انسان تښتولو او نوروداسې ناوړه او ناروا کارونو بوخت دي چې اولس یې پزې ته راوستلی او ملت یې د قانون له حمایت او ملاتړ نه محروم کړی دی. د یادولو وړ خبره دا ده چې د پخواني کمونست حکومت عسکر، خاد او حتی ګوندي فعالین په دې ګډوډیو کښې بنسټیز لاس لري، منصوبې او پلانونه جوړوي او د ځینې تنظیمونو وسله والې ډلې یې یا په نژادي او سیمه ییزو بنیادونو له ځان سره ملې کړې او یا په بې خبرۍ کښې ددوی په ګټه استعمالیږي.

ددې ګډوډۍ دله منځه وړلو له پاره به بې طرفه عبوری حکومت چې د تنظیمونو، ملت او نړیوال ملاتړ به لري، د افغانستان د پخوانیو روزل شویو او مجربو عسکري او پولیسي منصبدارانو په وسیله د ملي دفاع او داخلي امنیت وزارتونه جوړوي چې د پخوانیو کمونیستی منصبدارانو په شمول به ټول وسله وال ګروپونه وسله ورته سپاري او بیا به نوموړي وزارتونه په ټول هیواد کښې د یوه داړمن امنیت دټینګولو له پاره کار کوي.

د داړمن امنیت په راتللو سره به له یوې خوا د هیواد ټول هغه مهاجرین چې په ګاونډیو هیوادونو کښې په خپل هیواد کښې د داړمن امنیت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلو پۀ انتظار شپې ورځې تيروي خپل هيواد ته پۀ اطمينان او ډاډ راستانۀ شي او حتى هغه زيات افغانان بۀ چې پۀ اروپا، امريکا او استرليا کښې مهاجر دي او له مادي اړخه سنۀ ژوند لري، د هيواد د خدمت پۀ منظور بيرته هيواد ته راشي او يو ځل بيا بۀ خوارۀ وارۀ افغانان راټول شي. له بلې خوا بۀ د نړۍ هغه هيوادونه چې د افغانستان د بيا ابادولو پۀ کار کښې يې د نقدي او جنسي مرستو وعدې کړې مطمئن شي او له خپلو ژمنو سره سم بۀ هيواد ته مرستې راوليږي او دعبوري بې طرفه حکومت تر څارنې لاندې بۀ زموږ د ګران وطن د بيا آبادولو کار پيل شي.

پۀ دې ترتيب د ډاډمن امنيت پۀ راتلو سره به له يوې خوا خلك آزاد تنفس وکړای شي او دخپلې رايې او فکر دڅرګندولو زمينه بۀ ورته برابره شي، له بلې خوا بۀ وسله والې ډلې د زور پر ځای له ملت سره د منطق له لارې مخامخ شي، له اولس سره بۀ مفاهمه ولري او بيا بۀ د ملي منافعو پۀ رڼا کښې د راتلونکي سياسي ژوند د پرمخ بيولو له پاره لاره هواروي او دوطن پۀ بيا ودانۍ کښې بۀ داسې برخه اخلي لکه د دښمن پۀ ماتولو او شړلو کښې يې چې اخيستي وه.

همدا د ډاډمن امنيت ګام بۀ ددې زمينه برابره کړي چې ملت يو ځل بيا سترګې وغړوي او د نړيوالو بشري حقوقو پۀ رڼا کښې دخپل سياسي برخليك د ټاکلو له پاره اقدام وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم ګام

سراسري سرشميرنه

پهٔ افغانستان کښې بهٔ بې طرفه حکومت د ډاډمن امنيت تر ټينګيدو وروسته پهٔ هيواد کښې د سراسري سرشميرنې له پاره اقدام کوي او دا کار ځکه له ضروري ګامونو څخه دی چې:

لومړی: تر اوسه پهٔ افغانستان کښې يوه واقعي سرشميرنه نهٔ ده شوې او څه احصائيې چې شته ټولې تقريبي، نسبي او اټکلي دي.

دوهم: د افغانستان د هر ارځيزي بيا رغونې پهٔ لړ کښې د هيواد د سياسي، اقتصادي، فرهنګي او اجتماعي اډانې بيا ودانول باوري احصائيو ته اړه لري او کهٔ داسې ونهٔ شي نو دافغاني ټولنې د ټولو سيمو او نژادونو دعادلانه اومساوي پرمختګ زمينه بهٔ برابره نهٔ کړای شو.

دريم: تر ټولو خطرناکه خبره داده چې د باوري احصائيو د نشتوالي له امله يو شمير کورنيو مخربينو او بيرونيو دښمنانو ته ددې زمينه برابره شوې ده چې زموږ د واحد، نهٔ بېليدونکي او يو موټي تاريخي ملت د بيلا بيلو قومونو او د بيلا بيلو مذهبونو د پيروانو تر منځ درزونه واچوي او له دې لارې د افغانستان د بربادۍ او د سياسي موجوديت دله منځه وړلو له پاره کار وکړي، د نفوسو د تناسب د نماينده ګۍ پهٔ نامهٔ يوه ډله او يا ديوهٔ نژاد پيروان راولاړ شي او د سياسي سيادت د استحقاق دعوی وکړي، يا له ګډ ودې نه پهٔ استفادي سره نژادي او مذهبي ګروپونه دځان له پاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پهٔ واك كښې دبرخې اخيستلو پهٔ غرض فيصدي وټاكي او دكلاشينكوف پهٔ زور يې تحقق وغواړي. پهٔ دې برخه كښې تر ټولو خطرناك هغه تشبثونه دي چې ځيني هغه هيوادونه يې كوي چې د افغانستان تاريخي دښمنان دي خو اوس د دوستۍ پهٔ جامه كښې موږ ته احصائيې خلق كوي او زموږ پهٔ هيواد او ملت كښې د داسې درزونو د رامنځ ته كولو پهٔ هڅه كښې دي چې زموږ د هيواد تاريخي موجوديت، ملي خپلواكي، ملي ګټې او ملي حيثيت متضرر كړي. زهٔ دداسې هيوادونو د دښمنانه هلوځلو د سنودلو له پاره يوه وړه نمونه يادول غواړم:

پهٔ همداسې يوهٔ هيواد كښې يو چاپ شوی علمي كتاب چې د نړۍ د هيوادونو معرفي پكښې ده، د افغانستان د اوسيدونكو احصائيه داسې وركوي: د افغانستان خلك پهٔ ٪ ٦٠ پښتانه قومونه، پهٔ ٪ ٣٠ تاجيك، پهٔ ٪ ٥ اوزبك او پهٔ ٪ ٥ هزاره او نور دي، اوسيدونكي يې پهٔ عمده ډول مسلمان (اكثر سني) او لويې ژبې يې عبارت دي له پښتو، دري او اوزبكي څخه، ليكدوديې عربي دی. خو د همدې هيواد د سياست اداري چې بيا پهٔ افغانستان كښې د خپلو ناوړو غرضونو د پلي كولو پهٔ فكر كښې كيږي نو بيا پهٔ بل كتاب كښې د احصائيو پهٔ خلق كولو لاس پورې كوي او ليكي: د افغانستان اوسيدونكي پهٔ ٪ ٣٥ پښتانه، په ٪ ١٥ تاجك، پهٔ ٪ ٢٥ اهل تشيع او پاتې يې نور قومونه دي.

تاسې وګورئ چې تفاوت ده از كجا تا به كجاست؟ او ددې دښمنانو د غرض سترګې ځومره ړندې دي او څنګه غواړي چې دداسې احصائيو پهٔ رامنځته كولو سره د افغانستان ملي وحدت ته زيان واړوي او دا ميړنی او پردی شكن ملت د نورو جګړو پهٔ اوروونو كښې راښكيل كړي.

نو موږ بهٔ پهٔ دې حساسه مرحله كښې د نړيوالو معيارونو له مخې، د ملګرو ملتو پهٔ مرستو وكړای شو داسې سراسري سرشميرنه وكړو چې واقعي احصائيې لاس ته راشي او د هغې نتايج بهٔ له يوې خوا بدګوماني او شكونه له منځه يوسي او د بهرنيو دښمنانو دسيسې او وسوسې بهٔ شنډې كړي او له بلې خوا بهٔ د همدې احصائيو پهٔ ډاډ تر هر څهٔ وړاندې د خپل هيواد اجتماعي او سياسي اډا نه پهٔ يوه عادلانه سيستم جوړه كړو او ورسره به خپل اقتصادي او فرهنګي ټول پروګرامونه عيار كړو او د لوی خدای جل جلاله پهٔ مرسته بهٔ پهٔ افغانستان كښې يو داسې ملي اسلامي نظام ټينګ شي چې د واحد ملت د هيڅ قوم منسوبينو، د هيڅ مذهب پيروانو او د هيڅ سيمې اوسيدونكو ته بهٔ د هيڅ راز ګيلې ځای نهٔ پريږدي او پهٔ بشپړه ملي لورينه بهٔ د ټول ملت له پاره كار كوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم گام

نوی ملکي او اداري ویش

په افغانستان کښې به په نړیوال معیار او نړیواله مرسته د شوې سرشمیرنې له مخې ټولې اتنیکي او نژادي، مذهبي او سیمه ییزې محاسبې او احصائیې تر لاسه شي او ددې احصائیو له مخې به د هیواد داسې نوي اداري او ملکي ویش ته چمتو شي چې ددې ټولو احصائیو د نتایجو په نظر کښې نیولو سره به په هیواد کښې نوي ولایتونه او اولسوالۍ جوړې شي او ددې ویش له مخې به هر څوک، د هرې سیمې خلك، له هر قوم سره مربوط خلك، د هرې ژبې ویونکي خلك او د هر مذهب پیروان ددې جوګه شي چې په خپل ګډ او تاریخی هیواد کښې په عادلانه ډول خپل ټول فرهنګي، اقتصادي، سیاسي او اجتماعي حقوق تر لاسه کړي او د دولت هره اداره به د همدې احصائیو په بنا هرې-هرې سیمې ته خپل پروګرامونه جوړوي او دخلکو له اړتیاؤ او غوښتنو سره سم به یې عیار وي.

دلته دا هم د یادولو ده چې په افغانستان کښې د خپلواکۍ تر لاسه کیدلو وروسته د هیواد ملکي ویش په پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونوولاړ ؤ، تر مرکز پرته نور ولایتونه په نایب الحکومګیو یادیدل، په ١٢٩٩ هـ ش (١٩٢٠ ع.) کال هیواد د کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان په نامه ولایتونه درلودل او اعلی حکومتونه په مشرقي، جنوبي، فراه او په میمنه کښې وو. په ١٣٠٩ هـ . ش. کال کښې د اورګون مستقل حکومت هم پرې ور زیات شو. په ١٣١٨-١٣١٩ کلونو کښې د هیواد په ملکي ویش کښې زیاتې لاسوهنې وشوې او په ټولو ولایتونو کښې لوی-لوی حکومتونه جوړ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د هیواد په ملکي ویش کښې ډیر لوی بدلون په ۱۳٤۳ هـ ش کال کښې راغی او ټول هیواد په لاندې ۲۸ ولایتونو وویشل شو:

۱- بلخ د (٦) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۲- بغلان د (٤) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۳- سمنگان د (۲) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
٤- کندوز د (٤) اولسوالیو او یوې علاقدارۍ په لرلو سره.
٥- هرات د (۱۰) اولسوالیو په لرلو سره.
٦- بادغیس د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۷- نیمروز د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۸- فراه د (٤) اولسوالیو او (٥) علاقداریو په لرلو سره.
۹- کندهار د (۸) اولسوالیو او (٥) علاقداریو په لرلو سره.
۱۰- زابل د (٤) اولسوالیو او (٦) علاقداریو په لرلو سره.
۱۱- کابل د (۷) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۱۲- لوگر د (۲) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۱۳- وردګ د (۳) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۱٤- پروان د (٦) اولسوالیو او (۷) علاقداریو په لرلو سره.
۱٥- کاپیسا د (۲) اولسوالیو او (۱۱) علاقداریو په لرلو سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦- ننګرهار د (٦) اولسواليو او (١١) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٧- لغمان د (٢) اولسواليو او (٣) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٨- کونړ د (٦) اولسواليو او (٦) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
١٩- بدخشان د (٥) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٠- جوزجان د (٤) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢١- هلمند د (٧) اولسواليو او (٧) علاقداريو په لرلو سره.
٢٢- غور د (٥) اولسواليو او (١) علاقداری پهٔ لرلو سره.
٢٣- روزګان د (٦) اولسواليو او (٣) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٤- باميان د (٣) اولسواليو او (٢) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٥- غزني د (٦) اولسواليو او (٨) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٦- پکتيا د (١٦) اولسواليو او (١٥) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٧- فارياب د (٤) اولسواليو او (٧) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
٢٨- تخار د (٦) اولسواليو او (٧)علاقداريو پهٔ لرلو سره.

خو کله چې همدا وخت پهٔ هيواد کښې د اولسي جرګې له پاره انتخابات وشول نو د انتخاباتو د قانون له مخې يوازې له هرې اولسوالۍ نه د يوهٔ نماينده د راټللو چانس ؤ او هغو ولايتونو چې ډيرې علاقدارۍ درلودې کهٔ څهٔ هم له اداري لحاظه خلکو ته سهولت ؤ خو له سياسي اړخه د علاقداريو اوسيدونکو د نماينده راليږلو حق نهٔ درلود او د زياتو علاقداريو درلودونکو ولايتونو ته زيات سياسي زيان واوښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په راوروسته کښې ځینې نور ولایتونه هم جوړ شول او ځینې علاقدارۍ هم په اولسوالیو واوښتې خو له دې ټولو سره-سره عادلانه اداري او ملکي ویش منځ ته نهٔ دی راغلی.

دا ځل به د بې طرفه حکومت له خوا د. تر لاسه شویو احصائیو له مخې ولایتونه او خصوصاً اولسوالۍ په داسې ډول جوړیږي چې لومړنۍ زده‌کړې بې تکلیفه د هغې سیمې د خلکو په ژبه کښې شي، اخبار-راډیو-تلویزیون په باوري فیصدي د خلکو د اوسیدونکو له پاره ددوی په ژبو نشرات وکړي، انکشافي پلانونه د سیمې د خلکو له اړتیاؤ سره سم عیار شي او له سیاسي اړخه د هیواد ټول خلك په اولسی جرګه، مشرانو جرګه او لویه جرګه کښې نمایندګان ولري. له قضایي اړخه به قاضیان د سیمې د خلکو له مذهبي غوښتنو سره سمې پریکړې کوي او په دې توګه به دا نوی اداري او ملکي ویش د خلکو له راز-راز غوښتنو سره سم او عادلانه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم ګام

د قوانينو تسويد

د واړمن امنيت تر ټينګولو، د سراسري سرشميرنې تر ترسره کولو او د نوې ملکي اداري ويش ترکولو وروسته به د بې طرفه مؤقت حکومت بل ګام د «اساسي قانون» او د ضروري «فرعي قوانينو» د تيارولو په لور وي.

حکومت به د اساسي قانون د تسويد له پاره يوه داسې کميته ټاکي چې د نړيوالو حقوقو متخصصين، دا سلامي فقهې ماهرين او د افغاني ټولنې ټولنپوهان به پکښې راغونډوي، دوی به د هرې مادې په ليکلو کښې نړيوال قوانين، اسلامي اساسات اود افغانستان د ملت غوښتنې او شرايط په نظر کښې نيسي او له ګوندي، سمتي، نژادي او مذهبي تعصبونو نه د باندې به داساسي قانون د متن مسوده تياروي او يو داسې قانون به جوړوي چې د تطبيق ساحه ولري او دافغانستان ملي او نړيوال حيثيت پکښې په ښه توګه ځليدلی وي.

د اساسي قانون د تسويد تر څنګ ځينې ضروري فرعي قوانين هم بايد د يوه هيأت له خوا تسويد شي، په دې قوانينو کښې د اوس له پاره ډير مهم يې:

۱- دا حزابو قانون،

۲- د انتخاباتو قانون او

۳- دمطبوعاتو قانون دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- د احزابو قانون:

ددې قانون په باب دا هم د يادولو ده چې مونږ تر اوسه په افغانستان کښې د احزابو نافذ قانون نه درلود او له همدې امله په افغانستان کښې احزاب قانوني نه دي او همدا بې قانونه احزاب وو چې په تيرو اتلسو کلونو کښې يې افغانستان وران کړاو د قدرت د هوس او د مادي ګټو لپاره د افغانستان د ټولو ملي مصالحو خلاف دپرديو هيوادو غيرې ته ولويدل او ملی ګټې يې تر پښو لاندې کړې. که څه هم په هيواد کښې دا حزابو يو نا نافذ شوی قانون شته چې د شاهي دوران د دموکراسۍ په لسيزه کښې تسويد شوی ؤ خو نه هغه وخت او نه اوس زمونږ د سياسی غوښتنو ځوابګوی ؤ. (ددې قانون د مسودې يو متن د ليکونکی په کتابتون کښې خوندي دی) همدا راز نجيب چې کوم د احزابو په نامه قانون رااېستلی ؤ هغه نور ښکيلاکي اهداف درلودل او لکه څرنګه چې ددهٔ حکومت افغانانو ته قانونيت نه درلود همدا راز يې قانون هم رد او د ملي خپلواکۍ او ملی ګټو ضد ؤ. نو د احزابو د قانون نوې مسوده به داسې کسان کوي چې له حقوقي تخصص سره-سره په افغانستان کښې داحزابو په تاريخ او کړو وړو هم ښهٔ خبر وي او ژوره مطالعه پرې ولري. ۱۸

۲- د انتخاباتو قانون:

دا قانون په افغانستان کښې لومړی ځل په ۱۳۰۷ کال کښې جوړ شوی ؤ خو د اماني حکومت د ړنګيدلو له امله عملي نه شو او بيا د نادر-شاه په وخت کښې په لږ تغيير نافذ او په هيواد کښې اولسي جرګه جوړه شوه. د دموکراسۍ په لسيزه کښې دا قانون په نوي بڼه رااووت او د هغې له مخې د اولسي جرګې له پاره څو دورې انتخابات وشول او بيا د کودتايي حکومتونو له امله د انتخاباتو قانون له منځه ولاړ او د نجيب د وخت فرمايشي انتخاباتو هيڅ قانوني حيثيت نه درلود. د انتخاباتو د نوي قانون متن به ددې ټولو سوابقو په نظر کښې نيولو او د نوې سراسري

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرشمیرنې پهٔ اساس رامنځ ته شوي نوي ملکي او اداري ویش له مخې ترتیبیږي او داسې یو قانون بهٔ وي چې د افغانستان ټول ملت ته د برخې اخیستلو حق پکښې حاصل وي.

۳- د مطبوعاتو قانون:

موږ پهٔ خپل هیواد کښې د مطبوعاتو قوانین له ۱۳۰۳ کال راوروسته لرو چې وخت پهٔ وخت بدلونونه پکښې شوي خو پهٔ تیرو پنځلسو کلونو کښې پهٔ هیواد کښې د ننه مطبوعات د ملي پالیسی پر ځای د روسي پالیسی تابع وو او دکودتایي واکمنو د ظالمانه رژیم د بقا سندرې یې ویلې او له هیواد نه بهر مطبوعات دومره خوارهٔ وارهٔ وو چې د انارشیزم یوه ډیره ښه نمونه یې بللای شو، ځینې د رهبرانو پهٔ خدمت کښې وو او ددوی هره وینایي د کاڼي کرښه بلله او ځینې نور بیا فردي، شخصي او د هغه او دغه د منافعو له پاره وو او حتی نشراتو پهٔ ډیر جرأت د ملي کرکې د رامنځ ته کولو له پاره پهٔ خلاص مټ کار وکړ چې اغیز یې موږ د هیواد پهٔ تیرو درې نیم کلنو جګړو کښې ولید نو پهٔ دې ملحوظ به د مطبوعاتو قانون هم د انساني، اسلامي، اخلاقي او ملي ارزښتونو پهٔ نظر کښې نیولو سره تسوید او جوړیږي.

ددې قوانینو پهٔ تسوید سره بهٔ بې طرفه حکومت پهٔ هیواد کښې د قانوني ادارې د جوړیدو پهٔ لور یو بل مهم ګام اخلي او پهٔ افغانستان کښې بهٔ د وحشت او بربریت پر ځای د قانونیت له پاره لاره هواروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم گام

لویه جرگه

بې طرفه حکومت به د ډاډمن امنیت په رامنځ ته کولو سره په هیواد کښې د سیاسي تنفس زمینه برابره کړي، د سراسري سر شمیرنې په وسیله به په هیواد کښې دقیقې احصائیې تر لاسه کړي، د نوي ملکي اداري ویش په وسیله به انتخابي حوزې تثبیت کړي او دقوانینو د تسوید سره به د قانوني چلند مرحلو ته ورسیږي.

اساسي قانون به تر تسوید وروسته د اولس نماینده ګان تصویبوي او د اولس د با صلاحیته نماینده ګانو د ټاکلو او راغونډولو یوازینۍ لاره لویه جرګه ده، لویه جرګه نه یوازې دا چې زموږیوه ملي عنعنه ده بلکه زموږ داولس د زرګونو کلونو د سیاسي تجربې نتیجه ده او همدا یوازینۍ تاریخي مقام دی چې د اولس برخلیك ټاکي او د اولس د سیاسي ژوندانه اډانه برابروي.

لویه جرګه له درې-درې نیم زره کلونو را په دې خوا زموږ په هیواد کښې یوه یوازینۍ سیاسي مؤسسه ده چې د افغانستان ملت ته ورپیښې ستونځې، پرابلمونه او بن بستونه یې وخت په وخت له منځه وړي او دملت تر منځ یې د «ملي مصلحت» زمینه رامنځ ته کړې ده.

په اوسني افغانستان کښې میشتو پخوانیو آریائیانو د خپلو شخړو د حل او دخپلو ټولنیزو چارو د سمون له پاره دوې جرګې درلودې، یوې جرګې چې لویه جرګه وه د ټول ملت په سطحه کار کاوه اوبلې جرګې محلي ستونځې هوارولې، همدا عنعنه زموږ په تاریخ کښې موږ ته په میراث راپاتې شوه، په اتلسمه میلادي پیړۍ کښې میرویس نیکه او احمد شاه بابا پر هیواد باندې د پردو د تیریو سیوری د همدې لویو جرګو د لمر په رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېنې له هیواده لرې کړ او زموږ په آزادي‌مین ملت خپلواکي یې تأمین او تضمین کړه.

په شلمه پیړۍ کښې د دوو تباه کوونکو لویو جګړو له لنبونه زموږ هیواد د همدې لویو جرګو په تدبیر او پریکړه وژغورل شو او په هیواد کښې له ۱۹۲۳ کال را په دیخوا داساسي قانون خښتنه او بیایې دوام د همدې لویو جرګو د پریکړو محصول ؤ.

په هر صورت لویې جرګې په عملي توګه ثابته کړې چې زموږ د ټولنې دا ویاړمنه او اغیزمنه سیاسي مؤسسه زموږ د ملت په سیاسي ژوند کښې لوی لاس لري او هر وخت ملت د تباهۍ او بربادۍ له کندې څخه راایستلای شي.

کمونستان چې په ۱۳۵۷ کال کښې د افغانستان پر سیاسی قدرت مسلط شول نو د روس دسیاسي ملاتړ په ډاډ یې ټولو ملي ارزښتونو ته لته ورکړه او د لویې جرګې او اولسي جرګې پر ځای یې د روسانو په تقلید پلار وطنې او مور وطنې جبهې جوړې کړې خو کله چې دافغانستان مؤمن او قهرمان ملت د خپل هوډمن پاڅون په وسیله کمونستي رژیم ته ژور او و ژونکي ټکانونه ورکړل نو له ډېره مجبوریته یې د قلابي او جعلي لویو جرګو په جوړولو لاس پورې کړ خو وخت تر وخت تیر ؤ او د ملت د قهر په څپو کښې لاهو شول.

اوس هم چې د اسلامي حکومت په نامه له څلورو کلونو راهیسې کومه اداره جوړه شوې د ځان د اسلامي ثابتولو له پاره په درنو-درنو حلقي الفاظو پسې ګرځي او په دې ډله کښې یې دلویې جرګې پر ځای هم د «اهل حل و عقد» نوم غوره کړ او خپل بریخي یې پکښې راټول کړل خو عملي نه شوه او د یوې قانوني ادارې د جوړېدو نتیجه پرې مرتبه نه شوه نو له دې کبله به مؤقت حکومت مکلف وي چې د اساسي قانون د منلو له پاره لویه جرګه راوغواړي او ددې جرګې په ترکیب کښې به د اهل حل و عقد پر خلاف پر دیني علماوو سربیره، قومي مشران، روشنفکران او هغه غازیان چې روس او د هغه مزدورانو ته یې ماته ورکړې هم برخه ولري او دا ټول به په ګډه د خپلو تجربو په رڼا کښې دخپل ملت برخلیك ټاکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم گام

د قوانینو انفاذ

لویه جرگه به د نوي اساسي قانون په تصویبولو سره هیواد یو ځل بیا د قانون عادلانه غیرې ته واچوي چې د دولت مشر به دا قانون توشیح کوي، د عدل او قانون اداري به یې تعقیبوي، دولتي اداري به یې تعمیلوی او دځنگل روان قانون به پای ته رسیږي.

د اساسي قانون له نفاذ سره سم به د احزابو، انتخاباتو، مطبوعاتو او ځینې نور مهم قوانین د دولت د تقنیني فرامینو له مخی چلند ته لویږي او د افغاني ټولنې د ژوند ټولي ساحې به قانوني مسیر مومي.

د قوانینو انفاذ او حمایت به افغانانو ته موقع ورکړي چې په خپله خوښه د خپل هیواد له شرایطو سره سم په هیواد کښې د لومړي ځل لپاره قانوني احزاب تشکیل کړي او د ټوپکونو او توپونو تر ایښودلو وروسته په منطق او د خدمت په پروگرامونو سنبال ملت ته ور وړاندې شي او دانتخاباتو له پاره کمپاین پیل کړي.

همدا راز به د مطبوعاتو قانون د هیواد لیکوالانو، روښنفکرانو او پوهانو ته ددې موقع مساعده کړي چې د خپلو ملي گټو په نظر کښې نیولو سره قلم پورته اود کاغذ مخ ته خپ وسپاري اود وروستیو اوولسوکلونو مطبوعاتي انارشي او د مطبوعاتو له لارې دپردو بادارانو خدمت جبیره کړي.

د قوانینو په انفاذ سره به د زور له لارې د واکمنۍ دعوې پای ته ورسیږي، زور گویي او د وسلو په زور پر خلکو ځان تپل به نور په ټولنه کښې مردود او مطرود شي.

د قوانینو انفاذ به دولت ته د مشروع قدرت او اتوریتې د تعمیل زمینه مساعده کړي او د قوانینو انفاذ به ملت ته حق ورکړي چې د خپل ځان، دخپلو شتو، خپل حیثیت او بالاخره خپلو ملي حقوقو، شتمنیو او حیثیت د ساتلو له پاره مراجع وپیژني او له هغوی نه خپل حق او غوښتنې تر لاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم ګام
عمومي انتخابات

د افغانستان د عبوري او مؤقت حکومت یو ډېر مهم کار به تر ټولو قانوني لارو هوارولو وروسته په ټول هیواد کښې د بې وېرې، آزادانه، عادلانه او واقعي انتخاباتو ترسره کول وي.

د انتخاباتو د عادلانه قانون له مخې به هغه ټول افغانان چې قانونی سن یې پوره کړی وي په انتخاباتو کښې برخه اخلي، ښځې او نارینه به دواړه د خپل برخلیك په ټاکلو کښې مساوي ونډه لري، د نفوسو تناسب به د یوې حوزې د وکالت ونډه جوړوي، د احزابو پر ځای به اشخاص چې ګوندي او هم آزاد شخصیتونه به وي کاندیدیږي. د عقیدې، ژبې، سیمې او نژاد اختلاف به د رایې په برخه کښې هیڅ اغیز نه لری او لکه د راغلي تعامل غوندې به یوازې جنایتکاران او له مدني حقوقو نه محروم شوي کسان حق نه لري چې په انتخاباتو کښې د کاندیدونکي په حیث برخه واخلي اوملي امانت تر لاسه کړي.

د انتخاباتو څارنه به په بیروني سطحه د ملګرو ملتو او داسلامي هیوادو د کنفرانس د هیأتونو له خوا کیږي، د انتخاباتو چارې به د پوهنې او قضا منسوبین پرمخ بیایي او امنیتي چارې به یې د دفاع او داخلې وزارتونو هیأتونه چې پخوا به په ملي سطح جوړ شوي وي، ترسره کوي.

انتخابات به سري، آزاد او بې له جبر او اکراه تر سره کیږي او وسله وال ځواکونه به حق نه لري چې د انتخاباتو په ساحه کښې وګرځي او یا څوك تهدید او تخویف کړي.

د داسې بې وېرې او عادلانه انتخاباتو له لارې به د اولس نمایندګان چاڼ او په ګران هیواد افغانستان کښې به د یوه قانوني او عادلانه حکومت د جوړولو منزل را لنډ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه

منتخب حکومت

پهٔ افغانستان کښې بهٔ د بې طرفه مؤقت حکومت راتلل پهٔ لومړي قدم کښې د بې امنۍ د مخ نیولو او د بې طرفه لښکر او پولیسو پهٔ رامنځ ته کولو سره دِدامن امنیت ټینګ کړي او بیا بهٔ ګام پهٔ ګام د سراسري سرشمیرنې، نوي ملکي اداري ویش، د قوانینو جوړولو، لویې جرګې رابللو، دقوانینو د انفاذ او بیا د عمومي انتخاباتو د کولو له لارې د یوهٔ منتخب حکومت جوړیدلو ته لاره هواره کړي او پهٔ دې وسیله بهٔ افغانستان وکړای شي چې د یوهٔ قانوني او مشروع حکومت څښتن شي.

منتخب حکومت بهٔ د عمومي پارلماني انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې د بریالي ګوند له خوا جوړیږي او اپوزیشن بهٔ د قانون پهٔ چوکاټ کښې منطقي مخالفت ورسره کوي. د اقتدار لیونۍ جګړه بهٔ پای ته رسیږي او د وسله والي مسابقې او برترې غوښتلو هڅې بهٔ د تل له پاره ختمیږي. پهٔ پارلماني شخړو کښې بهٔ د اولس لپاره د جګړو خطر نهٔ وي او حکومت او اپوزیشن بهٔ پهٔ ګډه هڅه کوي چې د اولس د هوسایۍ او سوکالۍ له پاره ګامونه واخلي او پروګرامونه جوړ کړي.

پهٔ افغانستان کښې بهٔ دمنتخب حکومت پهٔ رامنځ ته کیدو سره د افغانستان اساسي قانون او نور فرعي قوانین د دولت او حکومت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلاحیتونه، وظایف، د کار طرز او د انتخاب ډول ټاکي او د ټولو شخړو د حل لارې به دقانوني بهیر له لارې تر سره کیږي.

په دې ترتیب که په افغانستان کښې د قانوني اداري د جوړولو په لور پورتني ګامونه وانه خیستل شي نو په هیواد کښې به له بلې هرې لارې څخه د یوه قانوني، ملي او دخلکو د نماینده حکومت د جوړیدو هڅې بې نتیجې وي او د اقتدار ناولې او خونړۍ جګړې به دوامدارې شي او هغه فاتح ملت به چې د شوروي غوندې نړیوال طاقت یې رانسکور کړی په دې بې سره اور کښې پوخ او مضمحل شي.

په دې حساسه مرحله کښې ټول افغانان د نړۍ په هر ګوټ کښې چې اوسیږي، مکلفیت لري چې دخپل هیواد د نجات له پاره لاسونه سره یو کړي، واحد اقدام وکړي، د نړیوالو ټولنو مرسته وغواړي او په خپل ګران هیواد کښې د یوې قانوني اداري د ټینګولو لپاره ګډه هڅه وکړي او په هیواد کښې د یوه قانوني او منتخب حکومت د رامنځ ته کولو له پاره لاره هواره کړي.

و ما علینا الا البلاغ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲

د افغانستان د بشر د حقوقو اعلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت

دافغانستان د بشر د حقوقو د اعلامیې طرح ما په ۱۳۷٤ / ۱۹۹٥ کال په افغانستان کښې د بشر د حقوقو سمینار له پاره چې د CCA— له خوا جوړ شوی ؤ لیکلې وه چې د سمینار ګډون کوونکو په یوه خوله تأیید او د سمینار له خوا تصویب کړه، دا دې دا طرح د نورو افغانانو مخې ته هم ږدم او هم ددې له پاره چې په افغانستان کښې د بشر د حقوقو تاریخي شیره روښانه شوې وي د بشر د حقوقو د تثبیت او تأمین منابع مې هم د مقدمې او مدخل په توګه په لنډ ډول ورسره ضمیمه کړې دي او له دې طرحې سره یې وړاندې کوم!

په مینه

ح - رفیع

(c) ketabton.com: The Digital Library

پهٔ افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتثبيت او تأمين منابع

او

«دافغانستان دبشر دحقوقو غوښتنليک»

پهٔ افغانستان کښې دبشر دطبيعي، مدني او سياسي حقوقو سير دتاريخ ډيرو ليرې پوړيو ته رسيږي او دهغو بشري حقوقو بيلابيلې برخې چې نن پهٔ نړۍ کښې داساسي حقوقو پهٔ توګه مطرح دي وخت پهٔ وخت پهٔ نظر کښې وې او دتاريخ پهٔ مسير کښې يې دتثبيت او تأمين نخښې راپاتې دي.

پهٔ عمومي توګه دافغانستان پهٔ تاريخي ژوند کښې دبشر دحقوقو دتعيين، تثبيت، تأمين او تضمين منابع پهٔ څلورو برخو کښې مطالعه کولای شو:

١- افغاني عنعنه.

٢- اسلامي احکام.

٣- اساسي قوانين.

٤- دبشر دحقوقو نړيواله اعلاميه.

چې لاندې پهٔ لنډيز پرې غږيږو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - افغاني عنعنه:

هغه څه چې موږ نن افغاني عنعنه ورته ويلای شو اساساً دآريانا په لرغوني تاريخي غيره کښې بنيادګزاري شوې او دتاريخ له ډيرو ليرى پوړيو نه يې زموږ په هيواد کښې دبشري حقوقو او ټولنيز ژوند اساسات ټاکلي دي او موږ دا عنعنه په دوو تاريخي او کلتوري برخو کښې مطالعه کولای شو:

الف) تاريخي بڼه:

دافغاني عنعنې په تاريخي برخه کښې دبشر دحقوقو مطالعه ددرې څلور زرو کلونو شا او خوا زمانې نه راپيلولای شو، دآريانا ويدي دوره تر تاريخ وړاندې او تاريخي دورې تر منځ يوه بله دوره ده چې مؤرخين نيمه تاريخي دوره ورته وايي (۱) په همدې وخت کښې دټولنې پوهان او هوښياران دويد نامعلوم سرودونه راپيلوي او تر هر څه وړاندې همدا سرودونه دي چې خلك پوهې او زده کړې ته رابولي او دټولنې داوسيدونکو تر منځ دټولنيزو آدابو او حقوقو دمراعات لارښوونې کوي چې وروسته معلوم سرودونه هم همدا لاره پالي او دبشري حقوقو پولې او حدود ټاکي (۲).

په لرغوني آريايي ټولنه کښې دمشرتابه حق دلياقت او کفايت له مخې تثبيتيده، دې حق طبيعي مراحل درلودل او په همهغه کوچياني دوره کښې چې لاښاري ژوند نه ؤ پيل شوی دمشرتابه مراتب ټاکلي وو له کورنۍ پيليدل او دټولنې تر واحد تشکل پورې رسيدل،دټولنې دتشکل لومړۍ کړۍ کورنۍ وه، پلاردخوراك دتهيه کولو او مور دهغه دمساوي او عادلانه رسولو مسؤوله وه، دې تشکل ته «کولا» (کهول) ويل کيدل، وروسته تشکل «ګوترا»نوميده، په دې کښې به دقبيلې هغه کورونه رايو ځای وو چې ګډ «آغيل» (شپول) به يې درلود او څاروي به يې په ګډه پکښې درول، د«ګوترا» مشر به دټولو په خوښه ټاکل کيده، وروسته «ګوشتي» وه او هغه ګڼ ګوتراګان به پکښې راغونډ وو چې ګډه ورشو او څر ځای يې درلود، دې به هم يو انتخابي مشر درلود، دګوشتيو له مجموعې نه بيا «ګرامه» جوړيده او ددې به هم يو انتخابي مشر ؤ چې موږ يې نن ديوې اولسوالۍ انډول بللای شو او دا به دخو څړ ځايونو دمجموعې نه جوړه شوې وه.دا دومره پوخ تشکل ؤ چې تر اوسه دګرام کلمه زموږ دهيواد په ډيرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکانې نومونو کښې شته لکه بګرام چې اوس هم یوه اولسوالۍ ده او داسې نور، ورپسې د«ویسه» یا «دیسه» تشکیل ؤ چې دځو ګرامو خلك به پکښې راټول وو چې له اوسني ولایت سره یې ورته بللای شو، «دیس» (۳) یا «ویس» به هم یوانتخابي مشر درلوده ددې تشکل دهرم په سر کښې د«جانا» په نامه وروستنی تشکل ؤ چې دیوې ورې پاچهي حیثیت یې درلود او مشر ته به یې چې خلکو ټاکلی ؤ راجان وایه، (٤) دا دآریانا دمالدارۍ او کوچیاني دورې تشکیلات وو چې له همدې تشکل سره به یې دژمي او اوړي لیږدیدنې درلودې چې بیّا وروسته دښارونو او ثابتو مرکزونو په جوړیدلو سره دمشرتابه ساحه نوره هم پراخه شوه او دانتخاب حق تر یوه حده پکښې وساتل شو.

په سیاسي حق کښې دخلکو دبنه ګډون او تمثیل په خاطر دوی دوې عنعنوي جرګې هم درلودې چې یوه «سبها» او بله «سمیتی» نومیده، سبها به دکلي او سیمې ورې پیښې فیصله کولې او ځانګړې ټاکلي خونه یې درلوده، په دې جرګه کښې به سنځو هم برخه اخیسته او تردې بره د«سمیتی» په نامه دلویانو جرګه وه چې مشران به پکښې راغونډیدل، دهیواد په سطحه پیښې به یې پکښې فیصله کولې او پاچا به هم پکښې ټاکل کیده (٥).

۳۱

په آریایي ټولنه کښې له دې کبله چې داولادونو درلودلو زیات ارزښت درلود اودیرغلګرو مقابلې ته دځوانانو ضرورت ؤ نوهلك او جینۍ تر پنځلس کلنۍ وروسته مکلف وو چې ودونه وکړي، هلکانو او نجونو به معمولا د«سامانه» په میله کښې سره خوښول، په واده کښې لومړی شرط دهلك او جینۍ خوښه وه ورپسې به دکورنې رضایت هم ورسره ؤ چې دخاصو دودونو په ترخ کښې ودونه ترسره شي. (٦)

طبقي په حاد شکل په ټولنه کښې مطرح نه وې، دمسلك په لحاظ که طبقات وو هم ګډ کار یې کاوه (۷) دغلامۍ دوره په هغه شکل چې په اروپا کښې وه او غلامان به له ځمکې سره خرڅیدل دلته مطرح نه وه.

ریشیانو چې دټولنې پوهه طبقه وه خاص درناوی درلود او ځوانانو زده کړې ته که څه هم شفاهي وه ارزښت ورکاوه او دریشیانو ویناوې یې چې انساني درسونه یې درلودل په مینه اوریدلې. (۸)

په اوستایي دوره کښې چې بلخ دلوړو بیرغونو دښار په توګه دیوې ځواکمنې واکمنۍ مرکز ؤ او زردشت د«ښه مننه، ښه وینه او ښه کړنه» تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې ګونو اصولو لاندې د «اهورا مزدا» په لمانځنه ولاړ دتوحید دین رامنځ ته کړ دخپلو تعلیماتو په رڼا کښې یې بشري حقوق نور هم روښانه کړل او خلك یې دیوې صالحې او سالمې ټولنې جوړولو او ساتلو ته راوبلل (۹) تر هغې را وروسته نورو ادیانو، عقایدو او مسالکو هم په خپل، خپل وار ددې هیواد ټولنې ته خپل اصول او لارښوونې وړاندې کړل چې دبشري حقوقو دګڼو اړخونو دتأمین او تضمین شرایط پکښې نغښتي وو.

ب- کلتوري بنه:

په افغانستان کښې دټولنې دتنظیم او دبشري حقوقو دتثبیت او تأمین دې تاریخي عنعنې داسې کلتوري بڼه هم خپله کړه چې لا تر اوسه هم په یو شمیر افغاني قبایلو کښې په شدت او حدت موجوده او تردې حده حاکمه ده چې حتی دتاریخ په اوږدو کښې زموږ حکومتونه اړ شوي چې همدې کلتوري عنعنې ته مراجعه وکړي او خپل پرابلمونه او ورپیښ مشکلات پرې حل کړي،له دې ډلې نه یوه هم لویه جرګه ده چې لا اوس هم دمشکلاتو دحل یوه ښه لاره بلله کیږي (۱۰). ۳۲

دافغاني عنعنې کلتوري بڼه ځکه دوامداره پاتې شوې چې له یوې خوا زموږ ټولنه لا تر اوسه هم قبایلي ټولنه ده او حکومتونو په تامه معنی تسلط نۀ پرې درلود نو ځکه دوی دخپل ټولنیز ژوند دتنظیم له پاره دا عنعنه ژوندۍ ساتلې ده او له بلې خوا ددې عنعنې کودونه دعملي تجربو له مخې تثبیت شوي او سره له دې چې شفاهي دي او دلیکلي قانون بڼه نۀ لري خو تطبیقي او عملي اړخ یې ډیر پیاوړی او اوسپنیز جزایي نظام یې تر شا ولاړ دی، ددې عنعنې له مخې ټاکل شوې جزاګانې قاطعې، نۀ بدلیدونکې او درشوت او واسطې له اغیزنه وتلې دي. په افغاني عنعنه کښې دانسان ژوند دومره مهم دی چې جرګه حتی دقتل په بدل کښې هم دقتل پریکړه نۀ کوي بلکه په قاتل او مجرم داسې ملاماتوونکی اقتصادي بار ږدي چې په دې نسبتاً فقیره ټولنه کښې بل څوك ددې بار له واره ورته جرم ته زړه نۀ شي ښه کولای او هم دا عنعنه دښمني دځیښیو په کولو سره له منځه وړي او په ټولنه کښې یوه نوې روحیه رامنځ ته کوي (۱۱).

په دې توګه افغاني عنعنه هم له تاریخي او هم له کلتوري اړخه ددې ټولنې دافرادو دحقوقو په ټاکنه او ساتنه کښې یوه اغیزمنه او عملي لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه او خصوصاً دجرګې او مسلات، جمهوري لاره پهٔ ښه توګه پکښې ښکاره او څرګنده وه.

۲- اسلامي احکام:

دافغانستان پهٔ خراساني دوره کښې دې هیواد ته داسلام دمقدس دین پهٔ راتللو او دخلکو له خوا ددې سپیڅلي دین پهٔ منلو سره دټولنې دحقوقي نظام دټینګښت له پاره اسلامي احکام ددوهمې منبع پهٔ توګه دخلکو دحقوقو دتأمین له پاره رامنځ ته شول.

داسلام مقدس دین چې یو بشپړ دین دی او دانساني ټولنې دنیوي او اخروي چارې، عبادات او معاملات ټول یې تر پوښښ لاندې دي، پهٔ قرآني آیاتو، نبوي احادیثو او فقهي متونو کښې دټولنې داوسېدونکو ټول حقوق ټاکلي او د: «آیت، حدیث، اجماع او قیاس» دڅلور ګونو سندونو له مخې دهغې چوکاټ بندي کېږي او زموږ پهٔ ټولنه کښې چې حکومتونو معمولاً شرعي محاکم پرانیستي وو اصولاً دتطبیق وړ وو چې دا حقوق پخوا نیو پاچایانو قسماً دفتاوو پهٔ بڼه تنظیمول.

۳۳

پهٔ اسلام کښې دژوند کولو حق دیوانسان داسې مسلم حق دی چې هیچا ته اجازه نشته چې هغه ترې واخلي، دمطلق انسان دوژلو پهٔ باب قرآن فرمایي:

«من قتل نفساً بغیر نفس او فسادٍ فی الارضِ فکانما قتل الناس جمیعاً و من احیاها فکانما احیا الناس جمیعاً» (۱۲).

ژباړه:

«کهٔ څوک یو نفس بې له نفسه (بې بدله) او یا پهٔ ځمکه کښې تر فساد کولو پرته، ووژني نو ګواکې ټول خلک یې وژلي دي او چاچې دغه (یو نفس) ژوندی کړ (دژوند ددوام سبب یې شو) نولکه ټول خلک یې چې ژوندي کړي وي.»

او دمسلمان دقتل پهٔ برخه کښې حکم کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«و من يقتل مؤمنا متعمداً فجزائه جهنم خالداً فيها» (۱۳).

ژباړه :

«څوك چې يو مؤمن قصداً ووژني جزا يې جهنم ده چې تل به پکښې وي.»

اسلام تبعيضونه غندي او انسان له يوه اصله او نسله بولي، قرآن حكيم فرمايي:

«يا ايهاالناس اتقوا ربكم الذى خلقكم من نفس واحدةٍ و خلق منها زوجها و بث منهما رجالاً كثيراً و نساءً» (۱٤).

ژباړه:

«اى خلكو! (تل) له خپل خدايه ووېرېږئ هغه چې تاسې يې له يوه نفسه (آدم عليه السلام) څخه پيدا كړئ او له هغه څخه يې ددهٔ جوړه (بي-بي حواء) پيدا كړه او له دوى دواړو نه يې ډېر سړي او ښځې خوارهٔ كړل».

او پهٔ بل مبارك آيت كښې دانسانانو پهٔ قومونو او قبيلو كښې ويشل يوازې ددوى دسره پيژندل كيدلو له پاره بولي او بس:

«يا ايهاالناس انا خلقنكم من ذكرو انثى و جعلناكم شعوباً و قبايل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقيكم» (۱٥)

ژباړه:

«اى خلكو! تاسو ما پيدا كړي ياست له يوهٔ سړي او يوې ښځې څخه او ګرځولي مې يئ څانګې او قبيلې چې سره وپيژندل شئ، پهٔ تحقيق ستاسو ډير ښهٔ ستاسو متقي او نيكوكار دى».

او همدا راز پهٔ يوهٔ بل مبارك آيت كښې دخلكو دژبو او رنګونو اختلاف دخداى نخښې ګڼې:

«و من آياته خلق السموت والارض و اختلاف السنتكم و الوانكم» (۱٦).

ژباړه:

«دلوى خداى له نخښو څخه داسمانونو او ځمكې جوړښت او ستاسو دژبو او رنګونو توپير دى».

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په ټولو کښې يوازې هغو چاته تفوق او برتري حاصله ده چې ښه کارونه کوي او د ټولنې له پاره ګټور وي.
او بالاخره د «**ولقد کرمنا بنی آدم**» (۱۷) په مبارك آيت سره انسان ته لوی خدای برتري، ښه والی، کرامت او خاص ارزښت ورکړی دی.

اسلام ټول انسانان ديوهٔ پلار او مور اولاده او سره مساوي ګڼي:
«**خلقکم من نفس واحدة**» (۱۸) نارينه او ښځه يو دبل لباس بولي: «**هن لباس لکم و انتم لباس لهن**» (۱۹) او ټولو نارينه ؤ او ښځو ته دښو کارونو او نيکو عملونو دکولو توصيه کوی.

لوی خدای دمعلم اول په توګه آدم عليه السلام ته ټول نومونه ورښيي: «**وعلم آدم الاسماء کلها**» (۲۰)، خپل رسولان دخلکو لارښوونې ته راليږي: «**هوالذی ارسل رسوله بالهدی و دين الحق**» (۲۱) په «قلم» سوګند خوري: «**ن. والقلم و ما يسطرون**» (۲۲) او انسان ته پـه قلم علم ورښيي: «**اقرأ و ربک الاکرم الذی علم بالقلم**» (۲۳) او بالاخره داسلام لوی پيغمبر دعلم زده کړه د هر مسلمان نارينه او ښځې فريضه ګڼي: «**طلب العلم فريضة علی کل مسلم و مسلمة**» (۲٤) او دعلم دزده کړې له پاره ليرې ملکونو ته دسفر توصيه ورته کوي.

۳۵

اسلام چا ته اجازه نهٔ ورکوي چې دچا کور ته بې اجازې ننوزي او يا دچا دکور په حريم تيرى وکړي: «**فان لم تجدوا فيها احداً فلا تدخلوا حتی يؤذن لکم**» (۲۵).

همدا راز اسلام دبيان آزادۍ ته او دحقايقو معلومولو ته زيات ارزښت ورکوي او دافواهاتو په ګردونو کښې دحقايقو دلټولو توصيه کوي:
«**يا ايهاالذين آمنوا ان جائکم فاسق بنبأٍ فتبينوا ان تصيبوا قوماً بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم ندمين**» (۲٦) او دجابر حاکم په وړاندې حق ويل جهاد بولي: «**سئل رسول الله صلی الله عليه وسلم، ای الجهاد افضل؟ قال: کلمة الحق عند سلطان جائر**» (۲۷) اسلام شورى او مشورى ته په خاص اهميت قايل دى: «**وامرهم شوری بينهم**» (۲۸) «**وشاورهم فی الامر**» (۲۹)، پيغمبران يې دخلکو له منځه را ايستلي: «**کما ارسلنا فيکم رسولاً منکم يتلوا عليکم آياتنا**» (۳۰)، «**و ما ارسلنا من رسول الابلسان**

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومه ليبين لهم» (۳۱) او اولی الامر دخلکو له منځه راوتلي بولي او د «منکم» پهٔ تعبير څرګندوي چې د خلکو له منځه او دخلکو دخوښې دي وي: **«اطيعو الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم»** (۳۲).

داسلام سپيڅلی دين ښه او بده لار انسان ته ښيی او ددين پهٔ منلو کښې زور نهٔ کوي: **«لا اکراه فی الدين قدتبين الرشد من الغی»** (۳۳) دمسافرت او اقامت آزادي ده: **«الم تکن ارض الله واسعة فتهاجروا فيها»** (۳٤) او هغه ټول بشري حقوق چی نن مطرح دی اسلام پهٔ خپلو احکامو کښې ځای کړي دي.

۳- دافغانستان اساسي قوانين:

پهٔ روانه پيړۍ کښې چې دبشر حقوقو جهاني ښه غوره کړه او دخلکو مبارزو پهٔ نړۍ کښې ملي حکومتونه رامنځ ته کړل او استبدادی حکومتونه پهٔ مشروطه او جمهوري واوښتل او دټولني دتنظيم له پاره اساسي قوانين جوړ او نافذ شول، افغانستان هم له دې بهير نه ليری پاتې نهٔ شو او پهٔ ۱۹۱۹ کال کښې يې دخپلواکۍ تر ترلاسه کولو وروسته پهٔ قانون ولاړ مشروطه حکومت وموند او دې حکومت دلومړی ځل له پاره پهٔ ۱۹۲۳ کال کښې اساسی نظامنامه جوړه او نافذه کړه او پهٔ هغې کښې يې دافغانستان داتباعو عمومي حقوق له اتې تر ۲٤ مې مادې پورې پهٔ ګوته کړل او دخلکو دالاندې حقوق يې پکښې تعيين او تثبيت کړل:

- دافغانستان ټول اوسيدونکي بې له مذهبي او طبقاتي تبعيضه دافغانستان اتباع ګڼل کيږي.
- دهيواد ټول خلك فردي آزادي لري او دنورو پر فردي آزاديو تيری نهٔ شي کولای.
- فردي حريت له هر ډول تيري نه خوندي دی، هيڅوك دمحکمې او قانون له حکمه پرته بندي کيدای او تر جزا لاندې راتلای نهٔ شي، غلامي لغوه ده هيڅوك نهٔ شي کولای بل کس دغلام او مريي پهٔ توګه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دافغانستان دولت او اتباع حق لري چې ورځپاڼې او خپروني وکړي خو خارجي نشرات ددولت له خوا کنټرولیږي.
- دافغانستان اوسیدنکي دتجارتي، صناعتي او زراعتي شرکتونو دجوړولو حق لري.
- دافغانستان ټول خلك په فردي او ډله ایزه توګه ددولت ټولو مقاماتو ته دخپل حق دغوښتلو له پاره مراجعه کولای شي.
- دافغانستان ټول خلك دوړیا زده کړې حق لري، ښوونځي ددولت له خوا اداره کیږي، غیر مسلم اقلیتونه په خپلو دیني زده کړو کښې آزاد او لومړنۍ زده کړې اجباري دي.
- دافغانستان ټول اوسیدونکي ددولتي قوانینو او شریعت په وړاندې مساوي حقوق لري.
- دافغانستان ټول اتباع دخپل استعداد او ددولت له اړتیا سره سم په ملکي ادارو کښې دکار کولو حق لري.
- په افغانستان کښې دټولو خلکو نغدي او جنسي شتمنۍ خوندي دي، دولت په زور دچا ملکیت نه شي غصبولی.
- دافغانستان دټولو اوسیدونکو استوګنځي داحترام وړ دي، هیڅ دولتي او غیر دولتي افراد دقانون تر حکم پرته دچا کورته بې اجازې نه شي ورننوتلای.
- په عدلي محکمو کښې ټولې پیسې او دعواګانې دشریعت او قوانینو له مخې فیصله کیږي.
- دچا دمال مصادره کول او پر هغه اجباري کار کول بیخي منع دي.
- دهر ډول شکنجو ورکول منع دي (۳۵).

د ۱۹۳۰ کال اساسي قانون هم دالفاظو او کله هم دمفاهیمو په تغییر دافغانستان خلکو ته پورتني حقوق ومنل (۳۶). دهیواد د ۱۹٦٤ کال اساسي قانون پورتني حقوق یو ځل بیا تثبیت کړل او یو څه زیاتونې او څرګندونې یې پکښې وکړې، جرم یې شخصي کار وبالۀ او نور چاته سرایت نه کوي. دانسان تعذیب یې حتی دحقایقو دکشف په لاره کښې هم رواو نه بالۀ او په زور اخیستل شوی اقرار یې بې اعتباره وګاڼه، په محکمه کښې دمدافع وکیل درلودل دمتهم دیو حق په توګه ومنل شول، پورورړیتوب دآزادۍ دمحدودیت سبب نه ګرځي، په هیواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې دننه او له هیواد نه بهر د افغانانو تبعید بند شو، افغانان خارجي دولت ته په تورن کیدو نهٔ سپارل کیږي، دمخابراتو محرمیت تضمین شو، دبیان آزادي ومنل شوه البته راډیو او تلویزیون ددولت ماکیت وګڼل شول، دقانون له مخې افغانانو ته دګ... جرګو احازه ورکړه شوه، دناروغیو مخنیوی او تداوي ددولت وظیفه وګڼله شوه او کار دهر افغان فرض او حق وبلل شو. (۳۷)

٤- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه:

په افغانستان کښې دبشر دحقوقو دخوندي کولو څلورمه منبع دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه ده چې د ۱۹٤۸ کال ددسمبر په ۱۰ نیته دملګرو ملتو دعمومي ټولنې له خوا تصویب او ومنله شوه او افغانستان دملګرو ملتو دیوه وفادار غړي په توګه همهغه دتصویب په ورځ هغه ومنله او په هیواد کښې یې متنونه دهیواد په رسمی ژبو خپارهٔ شول.

دبشر دحقوقو اعلامیه چې دنړۍ دبیلابیلو هیوادونو دعنعنو، عقایدو، ادیانو او تعاملاتو په نظر کښې نیولو سره جوړه شوې وه، د افغانانو له پاره هم مأنوسه وه ځکه دوی تردې وړاندې دخپلې عنعنې، اسلامي احکامو او اساسي قوانینو له مخې دا حقوق تر ډیره حده پیژندل او ورته آشنا وو.

دې اعلامیې په خپلو دیرش ګونو مادو کښې دبشر د سیاسي، اجتماعي او اقتصادي حقوقو بیلا بیل اړخونه وڅیړل، تعیین یې کړل او غړیو هیوادونو یې له منلو سره دهغو دتطبیق مکلفیت وموند.

دې اعلامیې له لومړۍ تر څلورمې مادې دبشر ټول افراد آزاد او دحیثیت او حقوقو له پلوه برابر وګڼل، هر راز تبعیض یی رد کړ، هر څوک یې دژوند، امنیت او آزادۍ مستحق وبلل او غلامي یې لغوه وګڼله.

له پنځمې تر یوو لسمې مادې پورې یې هر ډول شکنجه او مجازات رد کړل، دهر چا حقوقي شخصیت یې تثبیت کړ، ټول یې دقانون په وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر وبلل، دانسان پر حقوقو دبلوسې پهٔ صورت کښې نومونړي ته آزادو محکمو ته دمراجعی حق ورکړ شو، په خپل سر توقیف او تبعید رد شو او تور جرم ونهٔ گڼل شو.

له دوولسمې تر شپاړسمې مادې پورې دکور او لیکونو محرمیت، دهیواد پهٔ هره برخه کې دآزاد ژوند کولو یا دهیواد پریښودلو او یا پهٔ بل هیواد کښې د پناه اخیستلو حق، دتابعیت دټاکلو او دوادهٔ کولو حق، تثبیتیږي.

اعلامیه له ۱۷ تر ۲۱ مادې پورې دفردي او اجتماعي ملکیت حق، دفکر، وجدان او مذهب دآزادی حق، دعقیدې، بیان او سوله ایزو ډلو دجوړولو حق، او دهیواد پهٔ اداره کښې دمستقیمې او غیر مستقیمې برخې اخیستلو حق وټاکل.

له ۲۲ تر ۲۵ مادې پورې دټولنې هر غړي ته داقتصادي، اجتماعي او فرهنګي حقوقو تر لاسه کول ټاکل شوي او پهٔ ګوته شوې چې دټولنې هر غړی دکار، استراحت او تفریح او دځان او کورنۍ دروغتیا او رفاه حق لري.

پهٔ ۲٦ او ۲۷ مادو کښې دښوونې او روزنې او دخپل هیواد پهٔ فرهنګي او هنري چارو کښې دګډون حق راغلی دی.

۳۹

پهٔ ۲۸ او ۲۹ مادو کښې هر چا ته حق ورکړل شوی چې داسې نظام وغواړي چې دا آزادۍ خوندي او دداسې ټولنې پهٔ وړاندې مسؤولیت لري چې دا حقوق او وجایب عملي کړای شي.

داعلامیې وروستنۍ یا دیرشمه ماده څرګندوي چې ددې اعلامیې هیڅ یوه ماده هم باید داسې تفسیر نهٔ شي چې کوم دولت، یا ډلې او یا فرد ته حق ورکړي چې دهغې له مخې پهٔ اعلامیه کښې یادې شوې آزادۍ یا لهٔ منځه یوسي او یایې دله منځه وړلو هڅه وکړي (۳۸).

پهٔ دې ترتیب مونږ پهٔ خپل هیواد افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتعیین، تثبیت، تأمین او تضمین له پاره بیلا بیل لاسوندونه درلودل چې کهٔ څهٔ هم دټولنې دپسماندګی، دحکومتونو دغیر ملي توب او دبهرنیو عواملو له امله لکه څنګه چې لازمه وه او لکه څنګه چې پورتنیوځلوړګونو منابعو ټاکلې وه پهٔ افغانستان کښې دبشر حقوق ټول نهٔ وو تضمین اوتطبیق شوي خو بیا هم تر ډیره حده بنیادي حقوق منل شوي او تطبیق شوي وو او ددې زمینه وه چې یو افغان لږ تر لږه خپل دا حقوق وغواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه په وروستیو دوو لسیزو کښې دبشر دا ټول ټاکل شوي حقوق په یوه نه یوه ډول تر پښو لاندې شول او دا ټول افغاني، اسلامي او انساني موازین تر تیري لاندې راغلل چې باید بیرته احیاء او له ټولو ممکنو لارو نه تأمین او تضمین شي.

اوس چې دافغانانو ټول حقوق په ملی او نړیواله سطحه تر پښو لاندې شوي نو داوسنیو شرایطو، حالاتو او امکاناتو په رڼا او دیادو شوو بشري منابعو په نظر کښې نیولو سره دافغانانو له پاره باید دحقوقو یونوی غوښتنلیك جوړ کړو، داسې غوښتنلیك چې ددوی حقوق پکښې ګام په ګام وغوښتل شي، له اهم نه دمهم په لور ګامونه واخلو، له بنیادي حقوقو نه مدني او له ضروري حقوقو نه لوکسو حقوقو ته ورسیږو، زه بسم الله کوم او د افغانانو له پاره «دافغانستان دبشري حقوقو غوښتنلیك» جوړوم او ستاسو دې لویې غونډې ته یې وړاندې کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د بشر د حقوقو غوښتنليک

سريزه :

په تيرو دوولسيزو کښې دافغانستان دخلکو هغه ټول بشري حقوق چې دملي عنعنې، اسلامي احکامو، اساسي قوانينو اودبشر دحقوقو دنړيوالې اعلاميې له مخې يې درلودل له بهر نه دتپل شويو کودتايي حکومتونو او وسله والو جګړو له امله تر پښو لاندې شول، دحقوقو ټول منابع په وحشيانه ډول له نظره وغورځول شول او دې تيريو ورځ په ورځ تر نن پورې تکاملي پړاوونه ووهل.

په افغانستان کښې دبشر پر حقوقو باندې دتيري په پروسه کښې کورنيو او باندنيو لاسونو په ګډه کار کړی او ددې ملت دبدبخت کولو له پاره په نړيواله سطحه دسيسې او توطيې جوړې شوې او روانې دي.

دافغانانو دبشري حقوقو پر ضد په شويو او روانو جناياتو کښې دنړی ابرځواکونه، يو شمير ګاونډي او يو شمير نور مغرض هيوادونه او ورسره يو شمير تطميع شوې اووسله والې شوې داخلي ډلې شامل دي، دوی په ګډه په يوه پلمه او بله پلمه په افغانستان کښې دبشري حقوقو پر ضد فعاليتونه کړي او دافغانستان قانوني نظم اوامن يې ګډو ډکړي اوحتی زموږله خلکو نه يې دژوند حق چې دټولو حقوقو ابتداء ده هم سلب کړی دی.

موږ دبشر دحقوقو دتثبيت، تعيين، تأمين او تضمين دټولو يادو شوو منابعو په نظر کښې نيولو سره له لويو هيوادونو، دافغانستان په مسأله کښې ښکيلو هيوادونو، ګاونډيو هيوادونو، کورنيو وسله والو ډلو، داسلامي هيوادو سازمان او ملګرو ملتونو ته ددې غوښتنليک په وړاندې کولو سره غواړو چې زموږ دحقوقو په احياء کښې عملي ګام واخلي او تردې زيات دافغانستان خلک له خپلو بشري حقوقو نه محروم نه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی‌غوښتنه) دژوند حق:

له افغانانو نه دژوندحق په داسې ډول اخیستل شوی چې دګیډې له ماشوم نه نیولې تر نوي کلن او سل کلن بوډا پورې قصداً عمداً او بې له جرم او محاکمې وژل کیږي، ددې وژنو ساحه له هیوادنه بهر دمهاجرینو په لیکو کښې هم روانه ده نو موږ تر هر څهٔ وړاندې غواړو چې **«افغانانو ته دې دژوند کولو حق ورکړل شي».**

دوهمه غوښتنه) دمهاجرت او هیواد ته دستنیدو حق:

۱- ټول انساني منابع حکم کوي چې هیڅوك حق نهٔ لري څوك له خپل هیواد نه په زور وباسي خو زموږ په ملیونونو کسان له خپل هیواد نه په زور ایستل شوي او سره له دې چې دوی هر آن هیله لري چې بیرته خپل هیودا ته ستانهٔ شي امابهرنيږ مداخله کوونکي او کورني وسله وال مزدوران یې دوی ته دهیواد دعودت حق نهٔ ورکوي او زمینه نهٔ ورته برابروي موږ غواړو چې: **هیواد ته د بیرته ستنیدو حق بیرته افغانانو ته ورکړل شي.**

۲- کوم افغانان چې په پاکستان، ایران او نورو هیوادونو کښې دمهاجرت ژوند تیروي دمهاجرت له حقوقو نه محروم دي، بشري مرستې پرې بندې شوې، دټولو بشري حقوقو خلاف ځورول کیږي، بندیانیږي او له ځینې هیوادونو نه په زور ایستل کیږي، **دافغانو غوښتنه داده چې دمهاجرت حقوق یې ومنل شي.**

دریمه غوښتنه) دامنیت حق:

دامنیت حق دبشر یومسلم حق دی خو زموږ په هیواد کښې امنیت له یوې خوا دپخواني شوروي دقواؤ، دکمونستي حکومت او مجاهدینو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواخښ کړای شوي مينونه تهديدوي او له بلې خوا بې سره او په خپل سر وسله والې ډلې دهيواد په ګوټ ګوټ کښې موجودې دي او دامنيت پر حق تيری کوي **نو موږ د وږمن امنيت حق غواړو** او دامنيت دټينګتا په له پاره هيله کوو چې:

١- په افغانستان کښې دې دوطن دحفاظت له پاره **ملي اردو** جوړه شي.

٢- دهيواد دامنيت له پاره دې **دپوليسو ملي تشکل** رامنځ ته شي.

څلورمه غوښتنه) دواحد حکومت درلودلو حق:

په بشري حقوقو کښې دهر هيواد له پاره داولس دخوښې دحکومت حق ورکړل شوی خو زموږ په هيواد کښې دقوماندانانو او تنظيمونو په شمير حکومتونه موجود دي او دهيواد بيلا بيلې اولسوالۍ دبيلا بيلو قوماندانانو او بيا دهيواد بيلا بيل ولايات دبيلا بيلو تنظيمونو په لاس کښې دي چې داداره کيدلو پر ځای دتشنجونو دراولاړولو څخې کوي **موږ په لومړی قدم کښې په هيواد کښې يو واحد حکومت غواړو.** ٤٣

پنځمه غوښتنه) په خپل هيواد کښې دآزاد ګرځيدلو حق:

په خپل هيواد کښې دآزاد ګرځيدلو حق دټولو حقوقي منابعو ګډه غوښتنه ده خو زموږ خلك په ټول هيواد کښې ځکه چې دهيواد په يوه برخه کښې هم آزاد نه شي ګرځيدلی او وسله والې ډلې يې دپښتون، تاجك، اوزبك، هزاره، سني، شيعه يا هم دکابلي، هراتي، بامياني، کندهاري او نورو سيمو داوسيدونکو په نامه نيسي، پيسې ترې اخلي، وهي يې، مثله کوي يې او ووژني يې. **موږ افغانان په خپل هيواد کښې دآزاد ګرځيدلو حق غواړو!**

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه غوښتنه) د تبعيض ورکولو حق:

دافغانستان بيلا بيل قومونه له زرګونو کلونو راهيسې ديوهٔ واحد ملت پهٔ توګه پهٔ خپل هيواد کښې اوسيدلي، دوروری ژوند يې سره کړی، دخارجي دښمن پهٔ وړاندې پهٔ ګډه جنګيدلي او خپل هيواد يې پهٔ ګډه ساتلی دی. خو اوس بهرنيو لاسونو ځينې ډلې دتبعيض دپيدا کولو له پاره پهٔ افغانستان کښې مؤظفې کړي او راز–راز قومي، ژبني، مذهبي او سيمه ايز بيلتونونه يې راپيدا کړي، **موږ پهٔ خپل هيواد کښې دهر راز تبعيض ورکيدل غواړو** او خپل ملت ته چې يو واحد ملت دی او دتاريخ پهٔ اوږدو کښې يې تشکل کړی دی دملي وحدت خط السير غواړو.

اوومه غوښتنه) دحيثيت خوندي کيدلو حق:

دافغانستان دنارينه ؤ او ښځو حيثيت دوسله والو او زوروړو کسانو له خوا تر تهديد لاندې دی هيڅ بې هيځه بې عزته کيږي او خصوصاً دښځو حيثيت تر دوامدار تيري لاندې دی، دوی له لارو او کورونو نه پهٔ زور بيولې کيږي، وسله والې ډلې دخپلو شيطانی غوښتنو دتسکين پهٔ خاطر جنسي تيری پرې کوي چې حتی کله–کله يې بيا وژني هم، پهٔ زور او اکراه يې نکاح کوي او اتيا–اويا کلن سپين ږيری ځوانې پيغلې دوسلو او پيسو پهٔ زور ځان ته کښينوی. **افغانان او خصوصاً افغاني ميرمنې دخپل حيثيت دساتلو غوښتنه کوي.** ٤٤

اتمه غوښتنه) ديرغمل نيولو بندول:

وسله والې ډلې بې دفاع او بې ګناه ځوانان او کسان يرغمل کوي او بيا دخپلې خوښې پيسې پرې غواړي. کهٔ کورنۍ يې پيسې ورنهٔ کړای شي او يا يې ونهٔ مومي نو بيا بې رحمانه وژل کيږي **موږ غواړو چې دا يرغمل نيول دې بند شي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهمه غوښتنه) دکورونو محرمیت:

دهیواد په بیلا بیلو برخو کښې وسله والې ډلې ځان ته حق ورکوي چې دهرچا کور ته ورشي دکور دخوښې سامان یې له ځانه سره یوسي او دمقاومت په صورت کښې دکور اوسیدونکي ژوبل او حتی مړه کړي، **موږ په لومړیو ګامونو کښې دکور محرمیت او دحرمت خوندي کیدل غواړو!**

لسمه غوښتنه) دشخصي ملکیت خوندی کیدل:

په افغانستان کښې دخلکو کورونه، دکرنې ځمکې او نور منقول او غیر منقول جایدادونه دوسلې په زور غصبیږي یا دوسلې په زور قبالې او اسناد تر لاسه کیږي، شخصي ملکیت دټولو قوانینو له مخې خوندی دی، **نو موږ دافغانانو دشخصي ملکیتونو خوندي کیدل غواړو!**

یوولسمه غوښتنه) دملي ملکیت خوندي کیدل:

روان حالت په افغانستان کښې ټول منقول او غیر منقول ملي ملکیتونه تهدید کړي،دهیواد زیات موزیمونه،کتابخانې، آرشیفونه، دولتي ځمکې، ودانۍ، شرکتونه، موټر او نوري شتمنی یا لوټ شوي او یا دلوټیدو او شخصي ملکیت ګرځیدو په حال کښې دی، **موږ د افغانستان دملي ملکیتونو او شتمنیو خوندي کیدل غوارو!**

دوولسمه غوښتنه) دتاریخي آثارو خوندي کیدل:

دافغانستان په تاریخی ځایونو کښې نړیوال قاچاقبران دکورنیو غلو په مرسته کیندنې کوي او زموږ تاریخي آثار په غلا بهرنیو هیوادو ته وړل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- ددې غیر قانوني او غیر فني کیندنو مخه دې ونیوله شي.

۲- ورل شوي آثار دې یونسکو او نورو نړیوالې فرهنګي مؤسسې رانیسي او په افغانستان کښې دقانوني حکومت دراتلو تر وخته یې دې له ځان سره امانت وساتي.

دیارلسمه غوښتنه) دچاپیریال دککړیدلو مخنیوی:

دراز -راز زهري او تباه کوونکو وسلو داستعمال له امله دافغانستان چاپیریال په ورروستي پیمانه ککړ شوی، ځمکه او فضا زهرناکه شوي او ماحول خراب شوی دی، **افغانان غواړي چې جګړې بندې او ورسره چاپیریال داوسیدو وړ وګرځي.**

څوارلسمه غوښتنه) دکورونو په صحي شرایطو جوړیدل:

جګړو په افغانستان کښې تر نیمایي زیاتې ودانۍ ورانې کړې او بیا ودانیدل یې دصحي اړتیاؤ دمراعاتیدو غوښتنه کوي، **افغانان غواړي چې دکلیو او کورونو په ودانولو کښې دصحي او بود براپرولو او دکانالیزاسیون او نورو شرایطو په نظر کښې نیولو سره داستوګنځیو دبیا رغونې په لاره کښې مرسته وشي.**

پنځلسمه غوښتنه) روغتیایي خدمتونه رامنځ ته کیدل:

دجګړو ناوړه شرایطو دافغانستان زیات خلك دراز راز روحي او جسمي ناروغیو سره مخامخ کړي او دا ناروغي په هغو موسمي او سیمه ایزو ناروغیو ورزیاتې شوې چې له پخوا نه په هیواد کښې موجودې وې، **مونږ غواړو چې په ټول افغانستان کښې لږ تر لږه لومړني روغتیایي خدمات**

٤٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

چمتو کړای شي.

شپاړسمه غوښتنه) سنوونه او روزنه براېرول:

پهٔ هیواد کښې ددوو لسیزو پر له پسې جګړو دښوونې او روزنې طبیعي لړۍ شلولې او هم کهٔ چیرې دسبوونې او روزنې زمینه وه هغه دخارجي هیوادونو او له هغوی سره دتړلو ډلو پهٔ خوښه وه چې زموږ ملي غوښتنې پکښې پهٔ نظر کښې نهٔ وې، **موږ پهٔ خپل هیواد کښې دملي ښوونې او روزنې دلړۍ بیا پیلیدل غواړو.**

اوولسمه غوښتنه) دمجونو له پاره دزده کړو تهیه کول:

پهٔ افغانی ټولنه کښې روانو کړکیچونو دمجونو زده کړو ته درنه ضربه ورکړې، سره له دې چې اسلام دعلم زده کړه پهٔ نارینه او ښځه فرض بولي خو یا دامنیتي ملحوظاتو او یا نورو موانعو له امله دمجونو زده کړې تر ژوو تحدید او تهدید لاندې دي، **افغاني مجونو ته دې دبیلې او پراخې زده-کړې لاره هواره شي.**

اتلسمه غوښتنه) دقوانینو جوړیدل :

افغاني ټولنه چې دجګړو او ناعاقبت اندیشه واکدارانو له امله دځنګل دقانون غیرې ته لویدلې، دژوند دبیلا بیلو برخو دبیا تنظیم له پاره قانوني بهیر ته اړه لرې **نو موږ غواړو چې دضرورتونو او اولیتونو پهٔ بنا داساسي قانون پهٔ شمول دنورو فرعي قوانینو پهٔ جوړولو لاس پورې شي او ورو–ورو زموږ ټولنه یو ځل بیا دقانون غیرې ته ولویږي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسمه غوښتنه) خلکوته دهویت او نمایندګی حق:

دګام په ګام حقوقو تر لاسه کولو په لړ کښې افغانان هم دنورو انسانانو غوندې حق لري چې دخپل اجتماعي او سیاسي برخلیك په ټاکلو کښې برخه ولري، په دې برخه کښې ډیر زیات موانع شته، دبیلا بیلو اقوامو، مذاهبو او سیمو دنفوسو دتناسب احصائیې په لاس کښې نشته او خارجي هیوادونه موږ ته دفرضي او غرضي احصائیو په جوړولو بوخت دي، **موږ غواړو چې په خپل وار دملګرو ملتو تر څارنه لاندې په ټول هیواد کښې سرشمیر نه وشي او دقیقې احصائیې تر لاسه شي.** بیا دهمدې احصائیو له مخې دنژادي او مذهبي تناسبونو په نظر کښې نیولو سره دهیواد نوی اداري ویش وشي او خلك دې ته چمتو شي چې په راتلونکې کښې دخپلې خوښې نماینده ولري.

شلمه غوښتنه) دبیان دآزادی حق:

په اوس وخت کښې په هیواد کښې دننه او له هیواد نه بهر افغانانان دبیان دآزادی حق نه لري او که چا خپل فکر څرګند کړی په هیواد کښې دننه او بهر بندیان شوي، وژل شوي او یا په مرګ تهدیدیږي، **زموږ په ګام په ګام غوښتنو کښې دبیان دآزادی حق باید تضمین شي.**

یوویشتمه غوښتنه) دآزاد تجارت حق:

په اوس وخت کښې دافغانانو تجارتي فعالیتونه تر سختو تهدیدونو او دلوټمارو تر خوښې لاندې دي، غیر قانوني ولې ملا ماتوونکې پیسې دمحصول په نامه ترې اخلي او یایې ټول مال لوټوي ، بشري قوانینو دا حق هر انسان ته تثبیت کړي **او افغانان هم دآزاد تجارت حق غواړي.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتمه غوښتنه) د آزادو فرهنګي فعالیتونو حق:

ناوړه حالاتو دافغانانو فرهنګي او هنري فعالیتونه مختنق کړي او په دې هکله افغانانو ته دخپلو استعدادونو دتبارز زمینه بنده ده زموږ دګام په ګام حقونو په لړ کښې دآزادو فرهنګي او هنري فعالیتونو غوښتنه هم شامله ده.

درویشتمه غوښتنه) دشکنجو بندولو حق:

وسله والې او دهیواد په بیلا بیلو برخو حاکمې ډلې دنیول شویو کسانو په شکنجه کولو، مثله کولو او وژلو هم نه بندیږي او ځینې رواني ناروغان له دې کارونو نه خوند اخلي، شکنجه باید بنده شي او څوک بې له حقه ونه ځورول شي.

څلیرویشتمه غوښتنه) ددفاع حق:

له افغانانو نه دنیول کیدو په وخت کښې ددفاع حق اخیستل شوی موږ په خپل وار ددې حق داحیاء غوښتنه کوو او غواړو چې افغانانو ته هم لکه نورو انسانانو غوندې په محکمو کښې ددفاع او سپیناوي حق ورکړل شي. او همدا راز افغانانو ته حق ورکړل شي چې:

۱- دخپل هیواد ملي خاینان او جنایتکاران محاکمې ته راکاږي.

۲- پر خپل هیواد دتیري کوونکو خارجي ځواکونو نه دجنګ تاوان وغواړي.

پنځه ویشتمه غوښتنه) دګوندونو جوړولو حق:

په افغانستان کښې تر اوسه ګوندونه په قانوني توګه نه دي تشکیل شوي له همدې امله په هیواد کښې تش په نامه رامنځ ته شوي ګوندونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل خپل وار له پردو سره تړلي راغلي او يا دپردو غيږې ته لويدلي او دافغانستان ټولې رواني بدبختۍ همدې له نورو سره تړلو او دنورو په ګټو ولاړو حزبونو رامنځ ته کړې نو **افغانان بايد قانوني حق ولري چې دخپلو ملي غوښتنو په رڼا کښې ګوندونه جوړ کړي او په افغانستان کښې دګوندونو قانوني فعاليت پيل شي.**

شپږويشتمه غوښتنه) دشورئ درلودلو حق:

له افغانانو نه ددوی په سرنوشت ټاکلو کښې دنماينده درلودلو حق اخيستل شوی دوی ته هم بايد دنورو انسانانو غوندې حق ورکړل شي چې دزمينې له مساعديدلو سره خپل نمايندګان وټاکي او دهيواد مرکزي شورئ ته يې وليږي.

اووه ويشتمه غوښتنه) دانتخابي حکومت حق:

ديو شمير نورو ګڼو حقوقو تر تضمين وروسته **بايد افغانانو ته حق ورکړل شي چې له خپلو نمايندګانو نه جوړ انتخابي حکومت رامنځ ته کړي** او په دې توګه دغير ملي حکومتونو او له بهر نه دصادرو شويو حکومتونو مخه ونيوله شي.

اته ويشتمه غوښتنه) دکار حق:

په اوس وخت کښې په وسله والو ډلو کښې دځوانانو دځای پر ځای کيدلو يو علت هم بيکاري ده، **افغانانو ته بايد له استعداد سره سم دکار کولو زمينه مساعده شي** او دا پياوړې متې چې دکار سرشار استعداد لري په بيلا بيلو ساحو کښې دهيواد دبيا ودانۍ له پاره په کار ولويږي.
همدا راز دې دهيواد يتيمانو او معلولينو ته دکارونو په برخه کښې اولويت او ددوی له توان سره سم کارونه تهيه کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتمه غوښتنه) دتښتیدلو مغزونو راستنیدل:

روانو ورانوونکو حالاتو دافغانستان بې شمیره مغزونه دنړۍ دهیوادونو سرګردان کړل او یا هم پهٔ تیرو دوو لسیزو کښې ځینې افغاني ځوانان پهٔ نورو هیوادونو کښې وروزل شول، **دنړۍ ټول هیوادونه باید داسې تشویقي زمینې مساعدې کړي چې دا علمي او دکار مغزونه بیرته هیواد ته راستانهٔ او پهٔ کار بوخت شي.**

دیرشمه غوښتنه) دلاسوهنو بندول:

دافغانستان پهٔ چارو کښې ډیر بهرني او ورسره تړلي کورني لاسونه دعجیبو او غریبو منطقو نو پهٔ درلولو سره دافغانانو دژوند پهٔ ټولو یادو شویو برخو کښې پهٔ مداخله او لاسوهنه بوخت دي، **افغانان غواړي چې هیڅ فرد ، ډله یا دولت باید ددې حق ونهٔ لري چې دافغانستان دملي ګټو، ملي خپلواکۍ او ملي وحدت خلاف لاسوهنې وکړي، لمسونې وکړي اولاس غزونې وکړي!**

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایلیکونه:

(۱) کهزاد، ارواښاد استاد احمد علي: «افغانستان در پرتو تاریخ» ۲۲ مخ، دکتاب چاپولو مؤسسه، ۱۳٤٦، کابل.

(۲) دویدي سرودونو دپیژندګلوۍ‌له پاره وګورئ: «ګزیده‌ء ریګویدا» دډاکتر محمد رضا جلالي نائیني تحقیق او ژباړه، دنقره چاپ، ۱۳٦۷، تهران.

(۳) ددیس کلیمه دپښتو په پردیس (مسافر) کښې اوس هم ژوندۍ ده چې د «پردي دیس» نه جوړه ده.

(٤) دتفصیل له پاره وګورئ کهزاد : «تاریخ افغانستان» لومړی ټوک ۱۱۵-۱۱۹ مخونه، انجمن تاریخ، ۱۳۲۰ کال، کابل.

(۵) همدا پورتنی اثر، ۱۲۵-۱۲٦ مخونه.

(٦) دهمدې اثر ۱۲٦-۱۳۰ مخونه.

(۷) دهمدې کتاب ۱۱۹ مخ.

(۸) ریشیان دآریایي ټولنې شاعران وو چې خلکو ته به یې پندونه او لارښوونې دشعر په بڼه رسولې او بیا به خوله په خوله لیږدیدلې.

(۹) دزردشت او دهغه دتعلیماتو په باب وګورئ: «اوستا» دهاشم رضي لیك او تحقیق، دفروهر چاپ، ۱۳٦۳، تهران، «اوګاتها» دموبد فیروز آذر ګشسپ ترجمه او تفسیر دوه ټوکه، ۱۳۵۱، تهران.

(۱۰) دتفصیل له پاره وګورئ: رفیع، حبیب الله: «جرګې او دافغاني جرګو اجتماعي او رواني ارزښتونه» دآزاد افغانستان دلیکوالو ټولنه، ۱۳۷٤ کال، پیښور.

(۱۱) ددې کودونو دتفصیل له پاره وګورئ: پژواك، استاد عبدالرحمن «تعاملات حقوقیه و جزائیه‌ء ملی» سالنامه‌ء کابل، ۱۳۱۸ کال، ۳٤۱-۳۵۸ مخونه، پښتو ټولنه، کابل.

(۱۲) قرآن کریم، دالمائده سورة، ۳۲ آیة.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۳) قرآنکریم، دالنساء سورة، ۹۳ آية.
(۱٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، لومړی آية.
(۱۵) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ۱۳ آية.
(۱٦) قرآن کریم، دالروم سورة، ۲۲ آية.
(۱۷) قرآن کریم، دالاسراء سورة، ۲۲ آية.
(۱۸)قرآن کریم، دالزمر سورة، ٦ آية.
(۱۹) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۸۷ آية.
(۲۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۳۱ آية.
(۲۱) قرآن کریم، دالتوبة سورة، ۳۳ آية.
(۲۲) قرآن کریم، دالقلم سورة، لومړی آية.
(۲۳) قرآن کریم، دالعلق سورة، ٤ آیت.
(۲٤) دابن ماجه په روایت حدیث.
(۲۵) قرآن کریم، دالنور سورة، ۲۸ آية.
(۲٦) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ٦ آية.
(۲۷) پهٔ نسایی او ترمذی کښې راغلی حدیث.
(۲۸) قرآن کریم، دالشوری سورة، ۳۸ آية.
(۲۹) قرآن کریم، دآل عمران سورة، ۱۵۹ آية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳۰) قرآن کريم، دالبقرة سورة، ۱۵۱ آية.
(۳۱) قرآ کريم، دابراهيم سورة، ٤ آية.
(۳۲) قرآن کريم، دالنساء سورة، ۵۹ آية.
(۳۳) قرآن کريم، دالبقرة سورة، ۲۵٦ آية.
(۳٤) قرآن کريم، دالنساء سورة، ۹۷ آية.
(۳۵) اساسي نظامنامه دافغانستان، ۵-۹ مخونه، لومړی چاپ، ۱۳۰۲ کال، کابل.
(۳٦) اصول اساسی دولت عليهء افغانستان، د ۱۳۱۰ کال دلړم د۹ نيټې تصويب، له ۹ تر ۲٦ مادی پورې.
(۳۷) دافغانستان اساسي قانون، له ۲۵ تر ٤۰ مادی پورې،۱۳٦۳ کال، کابل.
(۳۸) دبشر دحقوقو داعلاميې دبشپړ متن له پاره وګورئ: تعاون، ۳ کال، ٤ ګڼه، ۳۸-٤۲ مخونه، ۱۳۷٤، عقرب، پيښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

B
4.50
RAF
6361

امان

د امان کتاب له خپرونو څخه

پېښور

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library